

Vytas Rutkauskas. „Mykolo Kleopo Oginskio priesaikos refleksijų perspektyva“

Per trumpą kunigaikščių Oginskių kultūros istorijos muziejaus Rietave gyvavimo laikotarpį čia pabuvojo tūkstančiai lankytojų. Daugelį iš jų traukte traukia dailininko Juozo Vosylius freskos. Pirmoji vaizduoja Oginskių genealoginio medžio istoriją, prasidedančią 1514 m., kai šios giminės pirmtakai iš tolimojo Kozelsko apylinkių pasklido po dabartinės Baltarusijos, Ukrainos, Lietuvos, Lenkijos teritoriją. Antroji – „Oginskių kultūrinė-švietėjiška veikla Rietave“ – atspindi svarbiausius čia, Rietave, XIX a. nuveiktus darbus. Neprisimenu atvejo, kad pasakojimo besiklausančių lankytojų veiduose nebūtų šmėstelėjusi nuostaba, sužinojus, kad ne Vilniuje, Kaune ar kokiame kitame didmiestyje, o būtent šiame nuošaliame Žemaitijos miestelyje daugiau negu prieš šimtą metų buvo įdiegtos reikšmingiausios to meto švietimo, kultūros, mokslo, technikos naujovės. Kas gi tuo metu vyko Rietave?

1859 m. įsteigta pirmoji Lietuvoje žemės ūkio mokykla;

1872 m. duris atvėrė pirmoji šešiametė muzikos mokykla;

1882 m. nutiesta pirmoji telefoninio ryšio linija;

1892 m. pradėjo veikti elektrinė, nušvito pirmoji Lietuvoje elektros lemputė.

1846 m. darbštusis švietėjas Laurynas Ivinskis parengė spaudai garsiuosius „Metskaitlius“;

1861 m. ėmė formuotis žemės ūkio parodų tradicijos.

Susipažįstant su Rietavo praeitimi, daugeliui lankytojų didžiausią įspūdį palieka XIX a. pradžioje čia dvarą turėjusio, jame gyvenusio kompozitoriaus, visuomenės ir valstybės veikėjo Mykolo Kleopo Oginskio asmenybė, dramatiškais atspalviais paženklinta jo gyvenimo istorija ir, žinoma, garsusis polonezas „Atsisveikinimas su Tėvyne“. Prakilniui ilgesiu vilnijanti melodija smelkte įsismelkia į kiekvieno širdį, jos raiškūs, moduluoti muzikiniai akordai išsiūbuoja užsnūdusias vaizduotės ir jausmų gelmes. Net paskutiniams muzikos garsams nutilus, vis dar gyveni šia muzika.

Iš kur ta šio polonezo galia jaudinti vis naujas klausytojų kartas? Iš kur tas visą laiką šviežias ir švarus muzikinis poveikis, tarsi būtum pirmas jo klausytojas? Kas bendro tarp polonezo autoriaus – aristokrato, senatoriaus, visiškai kitos epochos žmogaus ir eilinio muziejaus lankytojo, šiandieninio jo muzikos „vartotojo“ ir vertintojų? Ko ilgisi širdis, kad ją taip persmelkia prieš du šimtmečius pirmą kartą nuskambėjusi muzika?

2005 m. spalio 1 dieną Rietave įvykusioje konferencijoje „Kunigaikščių Oginskių politinė kultūrinė veikla: praeities refleksijos, ateities perspektyvos“ kultūros istorijos žinovas ir populiariojas, pianistas Andžej Pilecki priminė, kad geriausiuose savo kūriniuose didieji kompozitoriai muzikine kalba ateinančioms kartoms užkoduoja svarbiausius savo gyvenimo idealus, dvasines vertybes, jų santykį – dažnai dramatišką ir skaudų – su istorinėmis to laikmečio aplinkybėmis.

Įsisąmoninus tai, lengva pastebėti, kad atsakymas į šiuos klausimus sukoncentruotas žodyje „TĖVYNĖ“. Apie kokią TĖVYNĘ galvojo, koku žvilgsniu lydėjo XVIII a. pabaigoje ketvirčiuotą jos laisvę, kaip TĖVYNĖS prisikėlimo viziją puoselėjo ir stengėsi jai tarnauti Mykolas Kleopas Oginskis, geriausiai apibūdina jo paties žodžiai: „Tėvynės labai įnešu savąją dalį: turtą, darbą ir gyvenimą“... Šią taurią priesaiką kompozitorius, kaip vienas iš Tado Kosciuškos sukilimo įkvėpėjų, pasakė Vilniuje 1794 m. balandžio 29 d.

Rietavo muziejuje šie priesaikos žodžiai įamžinti atskiroje freskoje. Nė vienas lankytojas nelieka jiems abejingas: „O, jeigu šiandieniniai politikai išdrįstų taip prisiekti, o svarbiausia – ištesėti!“ Polonezo įtaigos galia – triumfuojanti prarastos Tėvynės prisikėlimo vizija – tai atsakymas į klausimą, kaip savo priesaiką tesėjo pats M. K. Oginskis. Neištesėtos priesaikos širdies nešildo. Jas propaguojantys verteivos, siekdami tikrai asmeninės naudos, yra visada pasiruošę bet ką, bet kuo ir bet kam prisiekti. Pasukus jų išdievagota kryptimi – nuo TĖVYNĖS, kaip aukščiausios tautą vienijančios idėjos simbolio iki apverktinos prekyvietės iškabos – žingsnis kelio. Prekyvietėje, kaip žinia, patriotizmas, garbingumas, atjauta mažai

kam rūpi. Čia viską lemia apsukrumas, sugebėjimas toliau nuspjauti. Ar ne todėl čia visada tiek daug sutrikusių, nežinančių ko ieško, nebeprisimenančių, kas juos į šitą dykrą pastūmėjo? Mąstai apie tai ir suvoki, kad tik laiko klausimas, kada Lietuva baigs ištuštėti einant tokių priesaikų keliu.

Šio realybės šou fone iššaukiančiai skamba ne tiktai M. K. Oginskio priesaika. Prekyvietės saiku matuojant nemažiau šokiruoja jo testamentiniai pamokymai keturiolikmečiui sūnui Irenėjui, išvykstančiam mokytis į Italiją. Kiek laiko dar turės praslinkti, kad jais susidomėtų šiandieniniai tėvai ir auklėtojai, kuriantys vis naujas ir naujas jaunosios kartos ugdymo koncepcijas ir konstrukcijas? Ar šis keturiolikos punktų kodeksas, skirtas kasdieninei saviugdai, neatsako į klausimą, iš kur po 20–40 metų Irenėjus, o vėliau ir jo sūnūs Bogdanas, Mykolas ėmėsi įkvėpimo didiesiems Rietavo, Plungės pertvarkymo darbams įgyvendinti, socialinėms, kultūros, mokslo, technikos naujovėms diegti. Rietavas, Plungė – ne vienintelės vietovės, kuriose išliko unikalūs kunigaikščių Oginskių veiklos pėdsakai. Buvo dar ir Zalesė – garsieji „Šiaurės Atėnai“ dabartinės Baltarusijos teritorijoje. Buvo šlovingasis Slonimo klestėjimo periodas, paženklintas išpūdingais Oginskio kanalo statybos užmojais – vandens keliais sujungiant Baltijos ir Juodąją jūras. Buvo garsiosios Oginskių fundacijos, statant bažnyčias, vienuolynus, rūpinantis Vilniaus universiteto reikalais. Negi viso to per maža, kad būtų susidomėta šios didžiulės giminės kultūrinės- politinės veiklos pėdsakais, kūrybinio palikimu, paprotinėmis tradicijomis.

Šie, 2005-ieji metai, paženklinti 240-uju Mykolo Kleopo Oginskio gimtadieniu. Tai simboline laiko prielaida įprasminimo darbams pradėti. Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus žengė pirmąjį žingsnį plačiajai visuomenei pristatydamas tęstinį projektą „Kunigaikščių Oginskių politinė kultūrinė veikla: praeities refleksijos, ateities perspektyvos“. Viltina, kad jo pirmojo etapo įgyvendinimą finansiškai parėmė ne tiktai Telšių apskrities viršininko administracija, Rietavo savivaldybė, bet ir mūsų darbams ypač dėmesinga išėivijos dailininkė p. Magdalena Birutė Stankūnienė, UAB „Plungės lagūna“, UAB „Plungės Jonis“, UAB „Sauslaukio statyba“. Brangintinas Lietuvos dailės muziejaus, Lietuvos nacionalinio muziejaus, Lietuvos istorijos instituto, Kultūros paveldo departamento, daugelio kitų institucijų dėmesys šio projekto įgyvendinimui. Į ką reiktų atsižvelgti ruošiantis paminėti Mykolo Kleopo Oginskio 250-mečio jubiliejinę sukaktį 2015-aisiais metais, sudarant efektyvią parengiamųjų darbų programą?

Pirma. Istorinio konteksto požiūriu Mykolas Kleopas Oginskis savo mąstymu, pažiūromis, politine, kultūrine laikysena ir veikla savo laiku buvo gyva, integruojanti baltarusių, lietuvių, lenkų tautų jungtis, todėl jo 250-mečio jubiliejų reiktų vertinti kaip motyvuotą bendrą Lietuvos, Lenkijos, Baltarusijos kultūrinių programų įgyvendinimo prielaidą. Kodėl tai negalėtų būti „Tarptautiniai Mykolo Kleopo Oginskio polonezų kelio festivaliai“?

Antra. Mykolo Kleopo Oginskio kūrybos pripažinimas ir populiarumas daugelyje tuometinės Europos šalių, taip pat ir Rusijos imperijoje – prielaida prisiminti ir įprasmininti jo kultūrinių ryšių bei gyvenimo pėdsakus Europoje po Tado Kosciuškos sukilimo.

Trečia. Plačioji Lietuvos visuomenė mažai ką žino apie Oginskių veiklą, konkretų Mykolo Kleopo Oginskio rašytinį palikimą, tad būtina kryptingai plėtoti gausaus, archyvinio palikimo tyrimus, padaryti viską, iš prancūzų kalbos išversti ir išleisti M. K. Oginskio „Prisiminimus“, padaryti skaitytojams prieinamus kitus leidinius, susijusius su kompozitoriaus gyvenimu ir kūryba.

Ketvirta. Formuojant Mykolo Kleopo Oginskio 250-mečiui skirtą jubiliejinių renginių programą, turėtų būti sudarytas organizacinis komitetas, kuriame norėtųsi matyti įvairių suinteresuotų institucijų, organizacijų, įstaigų atstovus, turinčius įgaliojimo teisę spręsti programos įgyvendinimo praktinius klausimus.

Manau, kad Mykolo Kleopo Oginskio priesaikos refleksijų įprasminimo sėkmę nulems tai, ar pavyks šiam tikslui sutelkti ne tiktai kultūros puoselėtojus, bet ir įvairių už kultūrą ir švietimą

atsakingų valstybinių institucijų darbuotojus, kokios materialinės paramos pavyks gauti programos įgyvendinimui, ar Lietuvoje bus suprasta, kad, sugrąžinę M. K. Oginskį į šių dienų kultūrinę erdvę, sudarysime visuomenės nariams geresnes pilietinės savimonės brandinimo sąlygas.